

ЗВУКОНАСЛІДУВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

В статті аналізуються лексико-граматичні засоби відтворення звуків навколишнього середовища в англійській мові, а також розглядається правомірність тлумачення таких слів в англійських словниках, як вигуків або іменників, дієслів, прикметників і прислівників.

Здавна дослідники звертали увагу на зв'язок мов з наслідуванням звуків навколишнього середовища. Спроби пояснити цей зв'язок у 17-18 століттях привели до популярності звуконаслідувальної теорії походження мови, згідно з якою перші слова були звуконаслідувальними. Незабаром ця гіпотеза стала об'єктом серйозної критики на тій підставі, що звуконаслідувальні слова різні в різних мовах і дуже мала їх кількість як в примітивних, так і в розвинутих мовах.

Заперечення звуконаслідувальної теорії не означало заперечення того факту, що в усіх мовах світу є певні засоби імітування звуків живої та неживої природи. Так, Р.Н.Робін визнає беззаперечність зв'язку між звуками, шумами і тими лексичними одиницями, що відтворюють їх у мові: "The connection between the sounds of words like cockoo, hoopoe, and such imitative words as dingdong, bow wow, rattattat, etc and the creatures making such noises or the noises themselves is obvious ..." [1: 113].

Звуки, якими наповнений навколишній світ, утворюються:

- тваринами: Grunt, grunt, goes the hog /Mother Goose Rhymes/.

Тлумачні словники англійської мови [2] розкривають значення звуконаслідувальних слів:
grunt - /n/ low rough sound;

- птахами: Saw-saw, says the crow /Mother Goose Rhymes/,
saw - /n/ cry of a raven, rook or crow;

- комахами: Buzz, quoth the blue fly,
Hum, quoth the bee, /Mother Goose Rhymes/;
buzz - /n/ a buzzing sound;
hum - /n/ humming noise;

- явищами природи: drip - /n/ the action or sound of falling in drops: All night I heard the drip drip drip of the water;

- неживими предметами: And if the great man took the great axe,
And cut down the great tree,
And let it fall into the great sea,
What a splish-splash that would be I /Mother Goose Rhymes/
Splash - /n/ a splashing act, movement or noise;

- людьми: boo-hoo - the sound of loud childish crying;

- різними механізмами, створеними людьми: Tick-tock, tick-tock, says a clock.

Tick-tock, tock-tick, Be quick. /English songs.../

Tick - /n/ a short sudden regularly repeated sound made by
a clock or watch.

В англійській мові звуконаслідування здійснюється на різних мовних рівнях.

Загальновідомим є аналіз прикладів фонетичного рівня, які утворилися при насиченні тексту однаковими повторювальними звуками, найчастіше приголосними, для створення певного стилістичного ефекту. Це явище описується в лінгвістичній літературі такими термінами: звуконаслідування, звукозапис, англ. опоматореіа.

Наприклад: Till he heard as the roar of a rain-fed ford the roar of the Milky Way /Kipling/.

Повторення звука /r/ у складі близько розташованих слів "roar", "rain-fed", "roar" посилює враження, яке викликає наведений вираз, малюючи картину ревіння, шуму, що нагадує бурхливість переповненої дошовою водою річки. Звичайно, фонема /r/, як і всяка інша фонема, не має свого значення, отже, вона не може бути стилістично значущою. Проте повторюваність однієї й тієї ж фонемі /v наведеному прикладі /r/ веде до певного стилістичного ефекту через створення відповідності фонетичного складу висловлювання зображеній картині.

На відміну від фонетичного звуконаслідування, яке є характерним для поетичних текстів, лексико-граматичні засоби імітування звуків широко зустрічаються як у поезії, так і в прозі. Під лексико-граматичними засобами розуміємо лексичні одиниці, що мають певні граматичні характеристики. Це:

1. Незмінювані слова, які можуть оформлятися як:

- окремі слова-речення:

He hadn't gone a yard when – Bang! With open Jaws, a Lion sprang.

/Topsy-Turvy World/

bang - /n/ a sharp knock or blow □ adv, int.

Значок □ вказує на те, що bang може бути вигуком /interjection - у словнику скорочення int./;

- синтаксично незалежні, вставні частини речення:

a) If he let go off the string he would fall - bump - ... /Once Upon a Time/;

bump - the sound of a sudden forceful blow, like something heavy hitting a hard surface;

b) Bow, wow, wow, Whose dog art thou? /Mother Goose Rhymes/;

bow-wow - /int./ imitation of a dog's bark.

Незмінюваність bow-wow і bang підтверджує словник А.С.Хорнбі, вказуючи на їх вживання як вигуків, які є незмінюваними словами. Проте словник не враховує можливість bump бути незмінюваним словом і не фіксує його вигуком. Структура і пунктуація наведеного прикладу з bump підказує, що це слово є вставним, синтаксично незалежним у реченні. Подібно до інших вставних елементів /напр., модальних слів, вигуків/, що є завжди незмінюваними, bump правомірно теж вважати незмінюваним.

2. Незмінювані слова, що включаються в речення як його структурно необхідний елемент, вживаються на місці повнозначного слова, набувають конкретного значення і виконують синтаксичну роль того слова, яке замінюють: Dog goes bow-wow, bow-wow /Mother Goose Rhymes/. Bow-wow у значенні "imitation of a dog's bark - імітація гавкання собаки" є вигуком за визначенням словника А.С. Хорнбі. В наведеному прикладі це слово субстантивується /стоїть на місці іменника і набуває його значення/ і виконує функцію прямого додатка, вживаючись після дієслова go, який є перехідним у значенні "to make the stated sound" /утворювати вказаний звук/.

3. Змінювані слова, утворені від коренів, які відтворюють звукові реалії дійсності:

Round about there sat a little hare,
The bow-wows came and chased him /Mother Goose Rhymes/
Bow-wow - /n/ /young child's word for a/ dog.

Іменнику bow-wow дається визначення в словнику як слову, яким малі діти називають собак.

Українські слова другої /Собаки:"Гав, гав"/ і третьої групи /Собаки гавкають./ чітко розмежовуються, тому що відрізняються своєю морфемною структурою. В англійській мові звуковий склад слів другої /Dog goes bow-wow, bow-wow/ і початкові форми слів третьої групи /bow-wow - собака/ ідентичні. Розподіл слів між групами умовний. Якщо словник не визнає звуконаслідувальне слово повнозначним /як bow-wow у вище згаданому прикладі Dog goes bow-wow, bow-wow/, то його умовно можна приписати до другої групи. Якщо ж словник кваліфікує звуконаслідувальне слово повнозначним /напр., іменник, дієслово, прикметник, прислівник/, то воно належить третій групі:

Duck goes quack, quack /Mother Goose Rhymes/:
quack - /vi, n/ /make the/ cry of a duck.

Розподіл слів між виділеними групами вимагає аналізу деяких проблем, викликаних термінологічними невідповідностями. Перш за все, на нашу думку, потрібно звернути увагу, що слова, які імітують звуки, кваліфікуються по-різному англійськими тлумачними словниками. Такі лексичні одиниці іноді вважають вигуками:

tu-whit-to-who - /int./ the sound made by an owl.

Проте в більшості випадків вони пояснюються в словниках як іменники:

hee-haw - /n/ the sound made by a donkey.

Словникове скорочення int. вжите замість interjection - вигук, а n – замість noun – іменник.

Що ж зближує звуконаслідувальні слова з вигуками? Ні звуконаслідувальні слова, ні вигуки не мають номінативної функції. Вони не називають поняття про предмет, якість, дію чи обставину, за якої виконується дія. Вони також не позначають судження, яке є логічною формою відображення об'єктивної ситуації. Проте і вигуки, і звуконаслідувальні слова асоціюються з ситуаціями об'єктивного світу. Цей асоціативний зв'язок виражається у вигуків через вказівку на емоції та волевиявлення:

Hey - He called for attention.

Hey - /int./ used to call attention, or to express surprise or interrogation.

У звуконаслідувальних слів цей зв'язок здійснюється через асоціацію з діями певних ситуацій. Адже загальновідомим є той факт, що звуконаслідувальні слова є умовним відтворенням звуків, що супроводжують різні дії. Напр.:

Quackl Quackl - The duck quacked.

Отже, деякі звуконаслідувальні слова фіксуються словниками англійської мови як складова частина вигуків на основі їх спорідненості з останніми. Цікавими, на наш погляд, є прикордонні випадки, коли звуки, що утворюються людьми або тваринами, вказують на емоційний стан /що, як правило, не є характерним для звуконаслідувальних слів, але є визначальним для вигуків/:

Tut, tut-tut - /int./ used to express impatience, contempt, rebuke;

purr - /vi,vt/ /of a cat/ make a low, continuous vibrating
sound expressing pleasure; /n/ ing sound.

Чому ж переважна більшість звуконаслідувальних слів тлумачиться англійськими словниками як іменники? Відповідь на зазначене питання треба шукати в особливостях вживання досліджуваних лексичних одиниць.

У сучасній англійській мові звуконаслідувальні слова регулярно служать основою для утворення повнозначних слів /іменників, прикметників і прислівників/. Найпродуктивнішою є модель конверсії такого типу словотвору, при якому зберігається фонетична ідентичність початкових словоформ двох слів, що належать до різних частин мови. Від більшості звуконаслідувальних слів утворилися:

– іменники: cock-a-doodle-doo - /n/ the loud long cry made by a cock;

– іменники і дієслова: moo - /n/ - sound made by a cow; /vi/ make the sound moo.

Доречно зауважити, що послідовність розташування іменників і дієслів у словникових статтях не є однаково фіксованою. Наприклад, словник А.С. Хорнбі "Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English" спершу пояснює іменник moo, а потім дієслово moo. Словник "Longman Dictionary of English Language and Culture" дотримується іншої послідовності: moo як дієслово - moo як іменник.

– іменники, і прикметники: ding-dong - /adj, n/ /like/ the noise made by a bell;

– іменники, дієслова і прислівники: slap - /vt/ strike with the palm of the hand; smack;

/n/ quick blow with the palm of the hand or with sth flat;
/adv/ straight, directly, full.

Крім конверсії, повнозначні частини мови можуть утворюватися іншим шляхом:

bump - /n./ blow or knock; dull sound made by a blow /as when two things come together with force/;

bump - /adj./ with many bumps.

Прикметник *bumpy* є похідним від *bump*, утвореним за допомогою суфікса -у.

Отже, підсумовуючи особливості лексичних одиниць виділених трьох груп, необхідно зазначити, що при всіх своїх відмінностях вони мають спільний корінь, який і відтворює звукові реалії. Ця риса доводить доречність вживання одного і того ж терміна “звуконаслідувальні слова” для позначення одиниць всіх груп.

Звуконаслідувальні слова відтворюють звуки, що утворюються різною кількістю предметів, тварин тощо. Вони можуть бути закріплені за:

- 1) одним видом тварин, пташок, предметів:
baa - /n/ cry of a sheep or lamb;
- 2) багатьма видами тварин, пташок, об'єднаних за певною ознакою, що впливає на особливість звуків, які вони утворюють. Такими ознаками можуть бути:
 - розмір: tweet - /v/ to make the short weak high noise of a small bird;
caw - /v/ to make the loud rough cry various large birds such as crows;
 - вік: cheer - /v/ to make the weak high noise made by young birds;
- 3) частиною представників певного виду тварин, які мають статеві відмінності /самці - самки/:
cock-a-doodle-doo - /n/ the loud long cry made by a cock;
cluck - /n/ /a sound like the/ low short noise that a hen makes when calling her chicks;
- 4) багатьма предметами, котрі утворюють звук приблизно однакової якості:
crack - /n/ a loud sharp sound.

У процесі розвитку семантичної структури слова можуть з'являтися нові звуконаслідувальні значення. Це трапляється, коли звуки тварин нагадують звуки, що утворюються виготовленими механізмами:

hoot - /n/ 1. cry of an owl;

2. sound made by a motor-car horn, steam-whistle, foghorn, etc.

Більшість звуконаслідувальних слів не має стилістичного значення, хоча вживання деяких з них стилістично обмежене. *Slangor* є переважно літературним варіантом, а *clout* зустрічається в слензі.

Намагання найточніше відтворити в мові звукові реалії веде до появи слів, що мають подібне, але не ідентичне звучання. Так, звук скляних виробів, що вдаряються один в одного, передається через *chink* і *clink*. Обидва слова зафіксовані словником, що є свідченням того, що вони стали мовними одиницями. Група звуконаслідувальних слів є відкритою, це означає, що нові члени цієї групи з'являються і ми ніколи не змогли б скласти їх повний, вичерпний список. Нові слова такого типу носять характер разових, індивідуальних звуконаслідувань.

Отже, англійська мова має різноманітні засоби відтворення звукових реалій. Вони є частиною культури англійського народу, тому що обумовлюються фонетичними, лексичними і граматичними особливостями англійської мови, визначаються асоціаціями між звуками і їх відтворенням у мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хрестоматія по англійській філології. - М.: Высшая школа, 1991.- 252 с.
2. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English in 2 v. - Oxford: Oxford University Press, 1982. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Harlow: Longman, 1993. - 1528 p.

Котнюк Людмила Григорівна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови Житомирського державного педагогічного інституту ім. І.Франка.

Наукові інтереси:

- культурологія;
- лінгвістика тексту;
- граматики англійської мови.